

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ
GRAU EN TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

Treball de final de grau

Curs 2024 - 2025

La traducció en temps de guerra: funcions i implicacions durant la Segona Guerra Mundial

Barcelona, 30 de maig de 2025

Autora:

Katia Alquézar Maíllo

NIU:

1633592

Tutora:

Montserrat Bacardi

A tots els traductors, molts dels quals romanen en l'anonimat, per arriscar la vida des de l'ombra i per haver portat aquest ofici on es ara.

*A Montserrat Bacardi, tutora d'aquest Treball de Final de Grau, per la
confiança.*

Dades del TFG

Títol:

La traducció en temps de guerra: funcions i implicacions durant la Segona Guerra Mundial

La traducción en tiempos de guerra: funciones e implicaciones durante la Segunda Guerra Mundial

Translation in wartime: functions and implications during World War II

Autor/a: Katia Alquézar Maíllo

Tutor/a: Montserrat Bacardi Tomàs

Centre: Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació

Departament: Traducció i Interpretació i Estudis de l'Àsia Oriental

Curs acadèmic: 2024-2025

Paraules clau

Traducció, interpretació simultània, Segona Guerra Mundial, propaganda bèl·lica, criptografia, diplomàcia, espionatge, Enigma, Judicis de Nuremberg, comunicació intercultural.

Traducción, interpretación simultánea, Segunda Guerra Mundial, propaganda bélica, criptografía, diplomacia, espionaje, Enigma, Juicios de Núremberg, comunicación intercultural.

Translation, simultaneous interpretation, World War II, war propaganda, cryptography, diplomacy, espionage, Enigma, Nuremberg Trials, intercultural communication

Resum del TFG

Aquest treball analitza el paper de la traducció durant la Segona Guerra Mundial des d'una perspectiva interdisciplinària que combina els estudis de traducció, la història i les relacions internacionals. Mitjançant una metodologia qualitativa basada en fonts primàries i secundàries, s'exploren cinc àmbits clau: la traducció en la criptografia militar (cas Enigma), la tasca dels intèrprets en la diplomàcia internacional, l'ús de la traducció en la propaganda bèl·lica, els casos de traductors que actuaren com a espies o agents dobles i, finalment, la interpretació simultània als judicis de Nuremberg. El treball posa de manifest que la traducció fou una eina estratègica essencial per a la intel·ligència, la diplomàcia i la

manipulació ideològica, i reivindica la figura sovint invisibilitzada del traductor com a actor geopolític clau en contextos de conflicte bèl·lic.

Este trabajo analiza el papel de la traducción durante la Segunda Guerra Mundial desde una perspectiva interdisciplinar que combina los estudios de traducción, la historia y las relaciones internacionales. A través de una metodología cualitativa basada en fuentes primarias y secundarias, se exploran cinco ámbitos clave: la traducción en la criptografía militar (caso Enigma), el papel de los intérpretes en la diplomacia internacional, el uso de la traducción en la propaganda bélica, los casos de traductores que actuaron como espías o agentes dobles y, finalmente, la interpretación simultánea en los juicios de Núremberg. El trabajo pone de relieve que la traducción fue una herramienta estratégica esencial para la inteligencia, la diplomacia y la manipulación ideológica, y reivindica la figura a menudo invisibilizada del traductor como actor geopolítico clave en contextos de conflicto bélico.

This paper analyzes the role of translation during World War II from an interdisciplinary perspective that combines translation studies, history, and international relations. Using a qualitative methodology based on primary and secondary sources, it explores five key areas: translation in military cryptography (Enigma case), the work of interpreters in international diplomacy, the use of translation in war propaganda, cases of translators who acted as spies or double agents, and finally, simultaneous interpretation at the Nuremberg Trials. The study highlights translation as a strategic tool essential to intelligence, diplomacy, and ideological manipulation, and reclaims the often overlooked figure of the translator as a key geopolitical actor in wartime contexts.

ÍNDEX

1. Introducció.....	1
• 1.1. Objectius del treball: definir els objectius específics de la recerca.....	1
• 1.2. Metodologia: descripció de l'enfocament metodològic de la recerca (anàlisi documental, entrevistes, etc.).....	1
• 1.3. Justificació del tema: importància d'estudiar la traducció en el context bèl·lic.....	2
• 1.4. Context històric: breu síntesi de la Segona Guerra Mundial i el seu impacte global.....	3
2. Marc teòric.....	5
• 2.1. La traducció com a eina de comunicació: teories generals sobre la traducció i el seu paper en la comunicació intercultural.....	5
• 2.1.1. Teoria de la equivalència.....	5
• 2.1.2. Teoria funcionalista: Skopos.....	5
• 2.1.3. Teoria de la domesticació i estrangerització.....	6
• 2.2. Traducció i interpretació en contextos de guerra: anàlisi de com s'ha estudiat la traducció en altres conflictes bèl·lics.....	6
• 2.2.1. Interpretació cultural i lingüística.....	7
• 2.2.2. Desafiaments de la comunicació intercultural.....	7
• 2.2.3. Breu perspectiva històrica: la traducció com a vehicle de canvi i intercanvi cultural.....	7
• 2.3. Espionatge, diplomàcia i propaganda: definició i anàlisi d'aquests tres àmbits en relació amb la traducció durant la guerra.....	8
• 2.3.1. Context històric i teòric: traductors com a agents d'intercanvi cultural i poder.....	8
• 2.3.2. Traducció en conflictes contemporanis: Iraq i Afganistan.....	9
• 2.3.3. Altres conflictes bèl·lics	10
• 2.3.4. Implicacions ètiques i polítiques.....	10
3. La traducció en la Segona Guerra Mundial.....	12
• 3.1. La traducció en l'àmbit militar.....	12
• 3.1.1. Criptografia i desxifrat de codis: el paper de la traducció en el desxifrat de codis, com la màquina Enigma.....	12
• 3.1.2. Intel·ligència militar i comunicacions: la traducció de missatges interceptats i el l'impacte en l'estratègia militar.....	13
• 3.2. La traducció en la diplomàcia.....	14
• 3.2.1. Negociacions internacionals: exemples de traducció en conferències i tractats durant la guerra.....	14
• 3.2.2. Interpretació en trobades diplomàtiques: casos d'interpretació i les implicacions polítiques.....	15
• 3.3. La traducció en la propaganda.....	16
• 3.3.1. Manipulació i adaptació de missatges: com es van traduir i es van adaptar missatges per a influir en l'opinió pública.....	16

• 3.3.2. Ràdios clandestines i fullets: ús de la traducció en mitjans propagandístics.....	16
4. Estudi de casos.....	21
• 4.1. El paper dels traductors en el tribunal de Nuremberg: importància de la traducció en els judicis de guerra.....	21
• 4.2. Traductors i espies: anàlisi de casos de traductors que van actuar com a espies o agents dobles.....	23
• 4.2.1. Fritz Kolbe.....	23
• 4.2.2. La resistència francesa i Marie-Madeleine.....	24
• 4.2.3. Juan Pujol García, “Garbo”.....	25
• 4.2.4. Wilhem Canaris.....	26
• 4.2.5. Els traductors japonesos i Takeo Yoshikawa.....	27
• 4.2.6. Traductors soviètics.....	28
• 4.2.7. Traductors de Bletchley Park.....	28
• 4.3. L'impacte de la traducció en operacions militars clau: l'Operació Overlord.....	29
• 4.3.1. La traducció com a eina estratègica en la planificació de l'Operació Overlord.....	30
• 4.3.1.1 Traducció de missatges codificats i desinformació.....	30
• 4.3.2. El paper de la traducció durant el desembarcament.....	30
• 4.3.3. Traducció i comunicació després de l'operació.....	31
• 4.3.4. Desafiaments en la traducció militar durant Overlord.....	31
• 4.3.5. Impacte de la traducció en l'Operació Overlord i el futur de la traducció militar.....	32
5. Impacte i conseqüències.....	33
• 5.1. Conseqüències immediates en la postguerra: com va influir la traducció en les decisions polítiques i militars al final de la guerra.....	33
• 5.1.1. Els judicis de guerra i la traducció com a eina de justícia.....	33
• 5.1.2. Traducció en els tractats de pau i la divisió de poder.....	34
• 5.1.3. Reconstrucció d'Europa i la comunicació entre països.....	36
• 5.1.4 Intel·ligència militar i Guerra Freda.....	37
6. Conclusions.....	39
7. Bibliografia.....	41

1. Introducció

1.1 Objectius del treball

Objectiu general

Estudiar la funció i la rellevància de la traducció en el context de la Segona Guerra Mundial, tant des d'una perspectiva comunicativa com estratègica, diplomàtica i propagandística.

Objectius específics

Per a assolir aquest objectiu general, s'han definit cinc objectius concrets:

1. Analitzar el paper de la traducció en els processos de desxiframent i interpretació de missatges codificats, amb especial atenció al cas de la màquina Enigma i la criptografia militar.
2. Examinar la tasca dels traductors i intèrprets en les conferències internacionals i trobades diplomàtiques del període.
3. Descriure l'ús de la traducció en la propaganda bèl·lica i identificar estratègies de manipulació del discurs i d'adaptació cultural del missatge.
4. Investigar casos concrets en què traductors van actuar com a agents dobles o espies, i analitzar les implicacions ètiques, polítiques i estratègiques d'aquest doble paper.
5. Analitzar la importància de la traducció simultània en els judicis de Nuremberg com a precedent fonamental per al desenvolupament posterior d'aquesta disciplina en contextos multilaterals.

1.2. Metodologia

L'enfocament metodològic d'aquest treball és qualitatiu i interdisciplinari, basat en l'anàlisi documental i contextual. La recerca es fonamenta principalment en l'estudi de fonts primàries i secundàries relacionades amb la traducció en contextos de guerra, especialment durant la Segona Guerra Mundial. Aquest enfocament permet explorar no només els aspectes lingüístics de la traducció, sinó també les seves implicacions polítiques, culturals, diplomàtiques i ètiques.

En primer lloc, s'ha realitzat una anàlisi documental intensiva de textos acadèmics especialitzats en traducció, estudis històrics, memòries de traductors i intèrprets, documents

oficials dels judicis de Nuremberg i informes sobre operacions militars clau (com l'Operació Overlord i la desxifració del codi Enigma). Aquesta anàlisi ha permès identificar els diferents rols que van assumir els traductors durant el conflicte, així com les tècniques i estratègies emprades per transmetre informació entre idiomes i contextos culturals molt diversos.

En segon lloc, s'ha fet una revisió crítica de literatura teòrica sobre traducció, incloent-hi corrents com la teoria funcionalista (Vermeer, 1989), l'equivalència dinàmica (Nida, 1964), i la domesticació i estrangerització (Venuti, 1995). Aquesta base teòrica ha estat essencial per contextualitzar la pràctica traductològica dins del conflicte i analitzar la seva funció com a eina ideològica, diplomàtica i estratègica.

Finalment, el treball adopta una perspectiva crítica i ètica, tenint en compte el paper actiu i políticament condicionat dels traductors en la construcció de discursos durant la guerra, així com les condicions laborals i els riscos personals que van afrontar.

1.3. Justificació del tema: importància d'estudiar la traducció en el context bèl·lic

La traducció en contextos de guerra constitueix un camp d'estudi relativament poc explorat però fonamental per entendre la complexitat dels processos comunicatius en situacions de conflicte. En particular, la Segona Guerra Mundial va representar un punt d'inflexió històric tant en la pràctica traductològica com en la institucionalització subsegüent. El traductor va deixar de ser un simple intermediari lingüístic per convertir-se en un actor geopolític clau, amb implicacions en la presa de decisions estratègiques, la creació de propaganda, la diplomàcia multilateral i els processos judicials internacionals.

Estudiar la traducció en aquest context permet posar de manifest el poder simbòlic i operatiu del llenguatge durant els conflictes. Els traductors i intèrprets no només van facilitar el diàleg entre aliats o l'interrogatori de presoners de guerra, sinó que també van jugar un paper essencial en la difusió d'informació, la manipulació de notícies i relats, i la legitimació d'ideologies (Baker, 2014). La seva tasca va influir en la percepció del conflicte tant entre combatents com entre les poblacions civils, especialment mitjançant els missatges propagandístics traduïts i adaptats culturalment.

D'altra banda, aquest estudi també és rellevant des del punt de vista ètic i professional. Els traductors van estar exposats a situacions de doble lleialtat, coaccions, censura i fins i tot represàlies posteriors (Stahuljak, 2010). Molts van actuar com a agents dobles, espies o fonts d'intel·ligència, i altres van intervenir en processos com els judicis de Nuremberg, en els quals

es va introduir per primera vegada la interpretació simultània en un tribunal internacional (Gaiba, 1998).

A més, la investigació sobre aquest tema contribueix a la visibilització d'una figura sovint marginada en els relats històrics. Tot i la seva aportació decisiva, els noms dels traductors apareixen molt menys que els dels militars, diplomàtics o científics. Recuperar i analitzar les seves contribucions ajuda a donar veu a aquests professionals i a reconèixer la traducció com una eina fonamental en l'estudi dels conflictes armats.

Finalment, l'estudi resulta pertinent i actual, atès que molts dels dilemes i funcions observats durant la Segona Guerra Mundial es reproduïen en conflictes contemporanis (Iraq, Afganistan, Ucraïna...), en els quals els traductors continuen essent actors essencials, però sovint desprotegits. Per això, analitzar el passat pot contribuir a millorar la comprensió i el reconeixement professional del present.

1.4. Context històric: breu síntesi de la Segona Guerra Mundial i el seu impacte global

La Segona Guerra Mundial (1939-1945) va ser el conflicte més devastador del segle XX i, probablement, de la història de la humanitat. Va implicar més de cent milions de persones de més de trenta països i es va desenvolupar en múltiples fronts: Europa, Àfrica, Àsia i l'oceà Pacífic. El conflicte va començar l'1 de setembre de 1939 amb la invasió de Polònia per part de l'Alemanya nazi, sota el comandament d'Adolf Hitler, i es va estendre ràpidament arreu del continent.

Les potències de l'Eix, liderades per Alemanya, Itàlia i el Japó, es van enfrontar als Aliats, inicialment formats pel Regne Unit i França, i posteriorment reforçats per la Unió Soviètica, els Estats Units, la Xina i altres nacions. El desenvolupament tecnològic, la guerra total i la participació massiva de civils van convertir aquest conflicte en una catàstrofe sense precedents, amb més de setanta milions de morts, entre els quals també s'inclou el genocidi sistemàtic de sis milions de jueus durant l'Holocaust (Beevor, 2012).

A nivell polític, el final del conflicte va donar lloc a la divisió del món en dos blocs ideològics, el capitalista i el comunista, la qual cosa va iniciar la Guerra Freda. La creació de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) i la posterior formació de la Unió Europea són conseqüències directes del conflicte, destinades a evitar una nova guerra global.

Des del punt de vista tecnològic i comunicatiu, la Segona Guerra Mundial va marcar un abans i un després. Va ser el primer conflicte en què les comunicacions massives i les tecnologies

de la informació van jugar un paper central. La ràdio, el telègraf, els missatges codificats i la propaganda a gran escala van ser utilitzats intensament per tots els bàndols. En aquest escenari, la traducció i la interpretació van esdevenir vitals, tant per a les operacions militars com per a les relacions diplomàtiques i les campanyes ideològiques.

Un exemple destacat és el trencament del codi Enigma per part dels britànics a Bletchley Park, una operació en què la traducció de missatges interceptats en alemany va ser essencial per anticipar els moviments nazis (Sebag-Montefiore, 2000). També és rellevant la tasca dels intèrprets als judicis de Nuremberg, que van introduir la interpretació simultània en un entorn judicial internacional i multilingüe, i van establir un precedent fonamental per al dret internacional (Gaiba, 1998).

En síntesi, la Segona Guerra Mundial no només va transformar el mapa polític i econòmic del món, sinó també la forma com les nacions gestionen la comunicació intercultural. L'impacte d'aquest conflicte continua sent visible avui dia en àmbits com la diplomàcia, la política internacional, la memòria històrica i la traducció.

2. Marc teòric

2.1 La traducció com a eina de comunicació

La traducció ha estat, des dels inicis de les interaccions humanes, una eina essencial per a la comunicació. A mesura que les societats es desenvolupaven, el contacte entre cultures diferents augmentava, i la necessitat de traduir textos religiosos, legals, científics i literaris va esdevenir fonamental per al progrés de la humanitat. A escala general, la traducció ha facilitat l'intercanvi d'idees, la circulació del coneixement i la cohesió entre diferents comunitats lingüístiques i culturals. No obstant això, la seva funció va més enllà de la simple conversió de paraules: implica també la transmissió de significats culturals profundament arrelats, i sovint presenta desafiaments complexos que reflecteixen la diversitat humana.

La teoria de la traducció ha estat influenciada per diferents corrents acadèmics, des de perspectives lingüístiques fins a enfocaments culturals i filosòfics. El desenvolupament d'aquestes teories ha estat crucial per entendre com es pot optimitzar la traducció com a eina de comunicació intercultural.

2.1.1. Teoria de l'equivalència

Un dels pilars de la traductologia clàssica és la teoria de l'equivalència, que fa referència a la idea que hi ha una relació de correspondència entre el text font i el text meta. En termes lingüístics, es tracta de buscar equivalents exactes o aproximats per a les expressions d'una llengua en una altra. Autors com Jakobson (1959) van defensar que, encara que les llengües tenen estructures i codis diferents, és possible transferir significats mitjançant una sèrie de "canvis interlingüístics". Aquesta visió purament lingüística va ser la base de la traducció durant molt de temps, però a mesura que es va reconèixer la complexitat dels factors culturals, es van començar a desenvolupar nous enfocaments que superaven la simple cerca d'equivalents lèxics.

2.1.2 Teoria funcionalista: Skopos

Hans J. Vermeer, amb la seva "Skopos Theory", va proposar un canvi de paradigma. Segons aquesta teoria, la finalitat de la traducció determina la forma en què ha de ser feta. El terme "skopos" prové del grec i significa "propòsit". Així, la traducció es percep com una acció comunicativa dirigida cap a un objectiu específic. Aquesta teoria és especialment rellevant en contextos interculturals, on la traducció pot tenir funcions diverses: des de transmetre informació precisa fins a adaptar textos a nous entorns culturals per facilitar-ne la comprensió

(Vermeer, 1989). L'enfocament funcionalista subratlla que no hi ha una única manera "correcta" de traduir, sinó que cada traducció ha d'estar ajustada al seu context d'ús.

2.1.3 Teoria de la domesticació i estrangerització

Lawrence Venuti (1995) aprofundeix en les dinàmiques de poder i cultura associades a la traducció. Per a ell, la traducció pot actuar com un acte de "domesticació" o "estrangerització". La domesticació es refereix a l'adaptació del text per fer-lo més accessible i comprensible al lector de la llengua meta, sovint reduint o esborrant elements culturals estrangers. D'altra banda, l'estrangerització manté els elements de la llengua font per tal de preservar l'alteritat cultural, de manera que exposa el lector a realitats alienes. Aquesta dicotomia posa en relleu les tensions ideològiques que poden sorgir en el procés traductològic, perquè traduir no és simplement una activitat tècnica, sinó també un acte cultural amb implicacions polítiques i ètiques (Venuti, 1995).

Per exemple, en la traducció de textos literaris o filosòfics, es poden mantenir paraules o expressions de l'idioma original si aquests conceptes no tenen un equivalent clar en la llengua meta. Això pot fomentar el diàleg intercultural, perquè obliga el lector a enfrontar-se a termes i idees forans, per la qual cosa respecta la diversitat cultural.

2.2 El paper de la traducció en la comunicació intercultural

La traducció, tal com es desprèn de les diferents teories mencionades, exerceix un paper clau en la comunicació intercultural. Gràcies a la traducció, les barreres lingüístiques es poden trencar i es poden establir ponts de comprensió entre comunitats que d'una altra manera estarien aïllades per les seves diferències idiomàtiques.

2.2.1 Interpretació cultural i lingüística

Tal com suggereix Susan Bassnett (2014), el traductor no només actua com a mediador lingüístic, sinó també com a "intèrpret cultural". Això significa que, a banda de transferir significats literals, ha de tenir en compte factors culturals que poden alterar la percepció o la comprensió del text. En aquest sentit, la traducció no es limita a les paraules, sinó que inclou elements com els valors, les pràctiques socials, la història i les normes culturals que impregnen un text original.

2.2.2 Desafiaments de la comunicació intercultural

La traducció com a procés intercultural és plena de reptes. Sovint, les paraules o conceptes d'una llengua no tenen un equivalent directe en una altra, cosa que requereix l'adaptació o la creació de noves formes d'expressió per tal de mantenir l'essència del missatge. Per exemple, termes filosòfics xinesos com "Dao" poden ser difícils de traduir completament al llenguatge occidental, ja que porten connotacions culturals profundes arrelades en tradicions mil·lenàries.

A més, un altre factor crític és el risc de malentesos o distorsions en el procés de traducció. Quan el significat cultural no es comunica adequadament, es pot produir una deformació de la intenció original del text. Eugene Nida (1964) va ser pioner a reconèixer aquests problemes, raó per la qual va desenvolupar el concepte de "traducció dinàmica", que busca mantenir l'efecte emocional o intel·lectual que el text original hauria causat en el seu context cultural.

2.2.3 Breu perspectiva històrica: la traducció com a vehicle de canvi i intercanvi cultural

Històricament, la traducció ha jugat un paper fonamental en la difusió del coneixement. Des de la traducció dels textos clàssics grecs al llatí, que van permetre la transmissió del pensament hel·lènic a l'Europa medieval, fins a les traduccions de textos científics i literaris durant el període de l'Islam clàssic a Bagdad, la traducció ha estat la clau de l'intercanvi intel·lectual entre cultures.

Un exemple notable és l'Escola de Traductors de Toledo (s. XII-XIII), on es van traduir textos àrabs, hebreus i grecs al llatí, que van facilitar la transmissió de coneixements científics, filosòfics i teològics d'Orient a Occident. En aquest sentit, la traducció va contribuir de manera decisiva al Renaixement europeu, ja que va permetre l'accés a textos fonamentals per a l'evolució del pensament científic i filosòfic (Baker & Saldanha, 2009).

En l'àmbit religiós, la traducció de la Bíblia a les llengües vernacles durant la Reforma protestant (s. XVI) va tenir un profund impacte en la societat europea, atès que va democratitzar l'accés al coneixement religiós i va donar lloc a una expansió de la literacitat i la diversificació del pensament religiós (Munday, 2008).

Des d'una perspectiva històrica i teòrica, la traducció és una eina vital per a la comunicació intercultural. Les diferents teories desenvolupades al llarg del temps reflecteixen la complexitat i la naturalesa multifacètica d'aquesta disciplina, en la qual conflueixen elements lingüístics i culturals. La traducció no és només un procés tècnic, sinó un acte profundament

humanista que contribueix a l'intercanvi i a la comprensió entre cultures, que permet que el coneixement, les idees i les creences transcendeixin les fronteres lingüístiques i culturals.

2.3 Traducció e interpretació en contextos de guerra

La traducció i la interpretació són dues disciplines que han estat summament presents durant els diferents conflictes bèl·lics al llarg de la història. Actualment la traducció i la interpretació en contextos de guerra són camps d'estudi emergents que no només analitzen els textos trobats de manera literal sinó que també abasten un estudi profund de les implicacions ètiques, polítiques, culturals i militars que comporten. Les guerres són contextos extremadament volàtils on la comunicació efectiva entre bàndols és vital, i la presència d'intèrprets esdevé fonamental per a establir vincles entre parts que sovint parlen idiomes diferents i provenen de cultures contrastants.

2.3.1 Context històric i teòric: traductors com a agents d'intercanvi cultural i poder

Els primers estudis acadèmics sobre traducció en contextos de guerra es van centrar en la importància pragmàtica, especialment en termes de comunicació entre comandaments militars i civils locals. Aquest període va assentar les bases per a una anàlisi acadèmica més àmplia sobre el paper dels intèrprets i traductors en temps de guerra.

El paper del traductor en la guerra ha estat històricament descrit com a central en la mediació, no només lingüística, sinó també cultural. Mona Baker (2018) argumenta que els traductors són "agents de poder" que operen en el camp de batalla narratiu, on les paraules no tan sol comuniquen informació, també estructuren la forma en què es conceben les realitats del conflicte. Això és especialment rellevant en la Segona Guerra Mundial, quan la traducció va facilitar les comunicacions entre aliats (principalment entre les forces britàniques, nord-americanes, russes i franceses) i va tenir un paper fonamental en la propaganda i la difusió de missatges estratègics als enemics i a la població civil (Footitt, 2012).

En la guerra freda, la traducció va ser decisiva en les negociacions diplomàtiques entre les potències orientals i occidentals. Tymoczko i Gentzler (2002) han destacat que la traducció en aquest context sovint es trobava afectada per interessos ideològics i que els traductors es veien atrapats en la política del discurs de la guerra freda. Els traductors, tant en situacions formals (conferències, reunions diplomàtiques) com informals (traduccions de documents militars, missatges d'espionatge), es van convertir en actors clau en la configuració del relat i

la percepció de l'altre bloc, la qual cosa subratlla el seu poder més enllà de la tasca purament lingüística.

2.3.2 Traducció en conflictes contemporanis: Iraq i Afganistan

El paper dels traductors i intèrprets ha estat àmpliament estudiat en els conflictes d'Iraq i Afganistan. Son dos dels exemples més recents i clars del rol crucial dels traductors i intèrprets en conflictes bèl·lics. Allà, són sovint coneguts com a "fixers". Segons el periodista i investigador Mark McLemore en l'article "The Role of Fixers in Conflict Zones" (2014), el terme "fixer" s'ha popularitzat en el context de la guerra a l'Afganistan i Iraq perquè aquests professionals no només tradueixen, sinó que actuen com a ponts culturals i socials entre les forces internacionals i la comunitat local. McLemore assenyala que "fixers are essential for the success of missions in conflict zones, as they provide key information and facilitate communication that would otherwise be impossible." (McLemore, 2014). Per tant, han estat indispensables per a les tropes militars estrangeres, perquè han facilitat la comunicació entre soldats i civils locals, la qual cosa ha permès que ambdues parts puguin entendre millor els contextos culturals i polítics on operaven. No obstant això, aquest paper suposa grans riscos personals per als traductors i especialment per als intèrprets, perquè molts són assenyalats com a traïdors per part de la població local o fins i tot pels grups insurgents.

Stahuljak (2010) ha examinat com la figura de l'intèrpret en aquests conflictes sovint es veu atrapada entre bàndols que la consideren deslleial, la qual cosa posa en relleu les tensions ètiques que comporta aquesta feina. Aquest autor palesa que els traductors en contextos de guerra no només faciliten la comunicació, sinó que sovint han d'adaptar-se a situacions altament perilloses, en les quals la seva neutralitat és constantment posada en dubte. Això els converteix en "agents dobles" de la guerra, un concepte que també és explorat per Dragovic-Drouet (2007), que sosté que els traductors poden esdevenir armes psicològiques en si mateixes.

Un altre aspecte que ha estat investigat és la responsabilitat dels exèrcits en la protecció dels intèrprets després dels conflictes. Aquestes figures clau en el terreny sovint han estat abandonades una vegada acabades les missions, els han deixat en una situació de vulnerabilitat extrema. Baker (2014) argumenta que aquest tractament revela un desequilibri ètic inherent en la relació entre les potències militars i els traductors locals, els quals sovint no són considerats com a iguals, malgrat la seva contribució fonamental.

2.3.3. Altres conflictes bèl·lics

A més dels conflictes més recents a l'Iraq i l'Afganistan, hi ha hagut altres guerres precursors que han servit com a models d'anàlisi per a l'estudi de la traducció en contextos bèl·lics. Un exemple paradigmàtic és la guerra del Vietnam. En aquest conflicte, els intèrprets locals, coneguts com a "Kit Carson Scouts", van ser l'enllaç entre les forces nord-americanes i la població local. El seu paper va ser molt semblant al que tenen els "fixers" a l'Iraq i l'Afganistan, i també van ser decisius. No obstant això, aquestes figures no han estat analitzades acadèmicament fins fa molt poc.

En un estudi força recent i innovador, Bilal Orfali (2015) explora com la traducció i la interpretació es van veure molt afectades pel context cultural durant la guerra del Vietnam. Els traductors vietnamites no només havien d'interpretar les llengües, sinó també les abismals diferències culturals entre l'exèrcit nord-americà i el Viet Cong, la qual cosa va influir de manera determinant en el curs de les operacions militars.

La guerra dels Balcans als anys 90 també ha estat un focus d'estudi. Dragovic-Drouet (2007) analitza la figura de l'intèrpret en aquest context. En el llibre *"The practice of translation and interpreting during the conflicts in the former Yugoslavia"* descriu com els intèrprets es van veure en situacions de violència extrema, com la traducció durant interrogatoris o negociacions amb líders militars. En aquest conflicte els traductors van adquirir un paper moral crucial, especialment quan es veien obligats a triar entre la seva pròpia seguretat i l'obligació professional de traduir fidelment.

2.3.4. Implicacions ètiques i polítiques

Com ja ha estat comentat en els punts anteriors, un dels temes més debatuts en la traducció de contextos de guerra és la qüestió ètica. El traductor no només tradueix paraules, la seva feina abasta un munt de conceptes diversos: Idees, cultures, valors... Això genera múltiples dilemes, especialment quan els traductors i intèrprets es troben en situacions en què la seva traducció pot influir en la vida o la mort d'altres persones.

Tal i com Mona Baker (2009) esmenta en "Interpreters and translators in the war zone: Narrating danger, conflict, and exile", en infinitat de casos els traductors d'una zona es troben en una situació de subordinació respecte als exèrcits per als quals treballen, la qual cosa comporta que es qüestioni la seva capacitat per actuar amb plena autonomia i neutralitat. Baker fa èmfasi en com la ideologia militar es veu directament reflectida en el treball dels traductors. Això comporta que la seva traducció ja no sigui un acte neutre, sinó un procés carregat de significats polítics.

Stahuljak (2010) també ens parla de les qüestions ètiques a les quals s'enfronten els traductors, però ens revela una altra dimensió d'aquest conflicte ètic: la traducció en contextos bèl·lics sovint té el potencial d'esdevenir una forma de violència simbòlica, ja que la interpretació incorrecta o esbiaixada pot tenir repercussions devastadores per a ambdues bandes.

La traducció i la interpretació en contextos de guerra han estat força estudiades en la darrera dècada, i avui ja coneixem la importància d'aquesta disciplina no només com a mitjà de comunicació, sinó també com a eina de mediació cultural i política. Els conflictes bèl·lics ofereixen un terreny particularment complex per a l'anàlisi del paper dels traductors, especialment en termes ètics i de poder.

L'anàlisi de diversos conflictes, des de la Segona Guerra Mundial fins als conflictes contemporanis a l'Orient Mitjà, mostra que la traducció en aquests contextos és molt més que un procés tècnic: és una eina de negociació, de mediació i sovint de supervivència. La història dels traductors en guerra és, per tant, la història d'un treball carregat de perill, tensió ètica i conflictes de lleialtats.

3. La traducció en la Segona Guerra Mundial

3.1. La traducció en l'àmbit militar

Com ja ha estat comentat, durant la Segona Guerra Mundial la traducció va ser fonamental en les operacions militars. Especialment en la criptografia i la intel·ligència militar. La capacitat per desxifrar, traduir i interpretar missatges codificats va permetre als aliats anticipar i contrarestar els moviments de les forces de l'Eix, la qual cosa els va proporcionar un avantatge estratègic en moments decisius de la guerra.

3.1.1. Criptografia i desxiframent de codis: el paper de la traducció en el desxiframent de codis.

Enigma va ser una màquina inventada per l'alemany Arthur Scheribus al 1918. Havia de servir per encriptar els missatges que s'enviaven els alemanys i dificultar-ne la descodificació als anglesos. Es va convertir en un enorme obstacle per als aliats. La complexitat de la màquina, que modificava els codis diàriament, va requerir la col·laboració entre matemàtics, enginyers i lingüistes per tal de desxifrar-la. La traducció, tot i no ser el focus de la criptografia en si, va ser fonamental per a interpretar els missatges desxifrats i convertir-los en informació estratègica pràctica per als aliats (Sebag-Montefiore, 2000).

Alan Turing¹ i el seu equip a Bletchley Park van aconseguir, després de treballar molt i molt, trencar els codis d'Enigma. Aquest es va convertir en un moment clau de la guerra, perquè va permetre interceptar ordres militars alemanyes de manera diària. L'especialista en criptografia i història militar David Kahn (1996) explica que aquesta tasca de desxiframent estava directament vinculada a una traducció ràpida i precisa del contingut militar alemany. Es transformava la informació críptica en dades estratègiques comprensibles, la qual cosa va ser fonamental en operacions com les que es van dur a terme el Dia D.² La capacitat de traduir correctament els missatges desxifrats de l'alemany a l'anglès i interpretar els termes militars i la terminologia especialitzada en el context bèl·lic va ser decisiva per als oficials britànics i nord-americans, que van poder anticipar els moviments nazis amb gran precisió (Hinsley & Stripp, 1993).

---

¹ Alan Turing, nascut el 23 de juny del 1912 a Londres, Regne Unit, va ser un matemàtic i científic britànic, considerat un dels pares de la computació i la intel·ligència artificial. Durant la Segona Guerra Mundial, va desenvolupar tècniques per desxifrar el codi Enigma. Va establir les bases teòriques dels ordinadors moderns i va proposar el "Test de Turing" per avaluar la intel·ligència de les màquines.

² El 6 de juny de 1944, més conegut com el Dia D, les forces aliades van llançar la major invasió amfíbia i aerotransportada de la història de la guerra en l'operació nomenada en clau com Overlord. Els desembarcaments aliats a les platges de Normandia van marcar el començament d'una llarga i costosa campanya per a alliberar el nord-oest d'Europa de l'ocupació nazi.

A més, el procés de traducció va requerir lingüistes especialitzats no només en la llengua alemanya, sinó en els dialectes i argots militars, per evitar errors de comprensió que podrien haver canviat el rumb de les operacions. Així, segons Sebag-Montefiore (2000), aquesta traducció especialitzada va ser un component clau de la criptografia militar, que sovint queda invisibilitzat darrere de les fites tecnològiques, però que va contribuir de manera fonamental a la intel·ligència militar aliada.

Avui dia, si intentem buscar el nom dels traductors que van formar part d'aquest grup de lingüistes, resulta pràcticament impossible trobar-ne cap. En canvi, hi han llistes detallades amb el nom de tots els criptògrafs i matemàtics que van ajudar a descodificar la màquina. Això és una mostra clara de la poca importància que es donava i que es continua donant als traductors. El paper de les humanitats en els grans descobriments es passa per alt en una gran majoria de casos. Tot i que no tenim els noms d'aquests traductors, hi van ser i van fer possible que Enigma tirés endavant i la guerra anés pel camí pel que va anar.

3.1.2. Intel·ligència militar i comunicacions

Més enllà del desxiframent de codis, la traducció també va jugar un paper essencial en les comunicacions interceptades. Els aliats comptaven amb equips de traductors, lingüistes i analistes de llengües que examinaven diàriament les transmissions de ràdio i missatges interceptats, i els interpretaven per fer-ne informes detallats. Segons Footitt i Tobia (2013), aquests professionals estaven altament entrenats no només en llengua, sinó en l'argot i codis de comunicació de l'exèrcit alemany i japonès, fet que els va permetre accedir a informació privilegiada que sovint canviava el curs de les operacions.

Un exemple paradigmàtic va ser l'Operació Magic, que va permetre als Estats Units desxifrar els missatges de la marina imperial japonesa abans de la batalla de Midway.³ Segons Walter James Holmes (2010), la tasca de traducció de missatges japonesos interceptats va ser fonamental perquè l'exèrcit nord-americà entengués les intencions de les tropes japoneses i els pogués anticipar amb una estratègia molt acurada. Els informes traduïts sobre els moviments de la flota japonesa van permetre una emboscada que va ser determinant per a la victòria aliada en aquesta batalla.

Aquests missatges no només requerien una traducció literal, sinó també una interpretació contextual per desxifrar l'estratègia enemiga. Footitt i Kelly (2012) assenyalen que aquesta tasca implicava una comprensió profunda de la cultura i les pràctiques militars de l'enemic per

---

³ La batalla de Midway, lliurada entre el 4 i el 7 de juny de 1942, va ser un enfrontament naval crucial entre els Estats Units i el Japó durant la Segona Guerra Mundial. Aquesta batalla va tenir lloc a prop de l'atol de Midway, al Pacífic, i va representar un punt d'inflexió en la guerra al Pacífic.

tal de captar les connotacions estratègiques dels missatges. Els traductors havien d'identificar referències subtils en els missatges, que podien indicar moviments militars i operacions de manera encoberta, especialment en el cas de les comunicacions en clau.

Els esforços dels traductors i intèrprets en la Segona Guerra Mundial van anar més enllà de la mera traducció lingüística. La seva tasca va implicar habilitats d'interpretació de missatges tàctics i d'anàlisi de patrons comunicatius, així com una capacitat crítica per entendre les implicacions dels missatges en temps real, que proporcionaven informació valuosa per a la presa de decisions en l'alt comandament aliàt (Gannon, 2005). La traducció en aquest context es va convertir en una eina essencial per a la intel·ligència i va permetre als aliats obtenir avantatges estratègics sobre les forces de l'Eix.

3.2. La traducció en la diplomàcia

Durant la Segona Guerra Mundial, la traducció i la interpretació van ser fonamentals en l'esfera diplomàtica. Els traductors i intèrprets van facilitar la comunicació entre líders internacionals, la qual cosa va influir en els termes dels acords i en les relacions internacionals.

3.2.1. Negociacions internacionals: exemples de traducció en conferències i tractats durant la guerra

En les conferències de guerra, com les de Teheran (1943), Ialta (1945) i Potsdam⁴ (1945), la traducció va garantir que els aliats occidentals (els Estats Units i el Regne Unit) i l'URSS poguessin coordinar-se malgrat les diferències culturals i ideològiques (Footitt i Tobia, 2013). A cada conferència, els traductors es van encarregar de transmetre correctament termes militars i polítics complexos i sensibles. Un error de traducció podria haver tingut conseqüències diplomàtiques significatives, especialment en un moment en què cada paraula podia influir en la confiança entre ambdós bàndols i en les aliances estratègiques (Mason, 2012).

A Ialta, per exemple, els traductors van fer d'intermediaris en les discussions sobre la configuració política d'Europa després de la guerra, on la qüestió de Polònia va ser especialment delicada. Footitt (2012) documenta com els traductors sovint havien d'adaptar

---

⁴ Les conferències de Teheran (1943), Ialta (1945) i Potsdam (1945) van ser trobades clau entre els principals aliats durant la Segona Guerra Mundial, que van definir l'estratègia militar i el futur de l'Europa de postguerra. A Teheran es va discutir la invasió de Normandia i l'organització de les operacions contra l'Eix. A Ialta els líders van acordar la divisió d'Alemanya i el paper de la Unió Soviètica en la guerra contra Japó. A Potsdam es van establir les condicions de rendició d'Alemanya i les negociacions sobre les fronteres europees.

el llenguatge a un context en què cada matís tenia un significat potencialment crític, la qual cosa mantenia les decisions en un marc polític i cultural comprensible per a les diferents parts implicades. La seva feina anava molt més enllà d'interpretar literalment les paraules, havien d'estar en alerta constant perquè tot el que diguessin podia tenir un impacte directe sobre la vida de milers de persones.

L'historiador Giles Scott-Smith (2014) destaca que la precisió en la traducció i la interpretació de conceptes com “zona d'influència” o “control polític” va ser fonamental per a establir les bases del futur ordre mundial. Sense una traducció precisa, aquests conceptes podrien haver alterat l'estabilitat política de l'Europa de la postguerra.

3.2.2. Interpretació en trobades diplomàtiques: casos d'interpretació i les implicacions polítiques

En trobades diplomàtiques, els intèrprets van actuar no només com a pont lingüístic, sinó també com a figures de confiança per als líders polítics. Durant les conferències de Teheran, Ialta i Potsdam, intèrprets com Charles Bohlen i Valentin Berezhkov van treballar amb líders com Roosevelt, Churchill, Stalin i Truman. Segons Berezhkov (1994), la seva tasca anava més enllà de la mera interpretació de les paraules; sovint ajudaven a suavitzar tensions amb la seva sensibilitat per la diplomàcia i per les particularitats culturals dels seus interlocutors.

El paper de l'intèrpret en aquestes trobades també va tenir implicacions polítiques, atès que sovint ajustaven el to o afegien matisos per evitar conflictes innecessaris (Footitt, 2016). Aquesta responsabilitat era enorme, perquè una interpretació errònia podia deteriorar la confiança i complicar les negociacions en moments crítics. Scott-Smith (2014) observa que els intèrprets es van convertir en “actors diplomàtics no oficials” a causa de la proximitat amb els líders i la influència en el to de les discussions.

Els intèrprets també s'enfrontaven a desafiaments en qüestions de confidencialitat i lleialtat. Historiadors i estudiosos de la traducció com Inghilleri (2009) destaquen que molts intèrprets actuaven com a ponts culturals, ja que dominaven no només les llengües, sinó també les implicacions polítiques dels temes discutits.

Un exemple clar és el cas de l'escriptor i intèrpret Mikhail Zoshchenko, que durant la Segona Guerra Mundial va exercir d'intèrpret per a Stalin. Ell va ser l'encarregat de regular el discurs de Stalin per tal de moderar l'agressivitat i les dinàmiques de poder.

La necessitat d'una interpretació precisa i culturalment informada en aquestes trobades va deixar un llegat profund per a la pràctica de la interpretació en contextos diplomàtics, i va

establir les bases per a l'actual model de traducció diplomàtica, en el qual els intèrprets continuen sent imprescindibles per a la construcció i el manteniment de relacions internacionals (Dragovic-Drouet, 2007).

3.3. La traducció en la propaganda

La traducció en la propaganda durant la Segona Guerra Mundial va ser fonamental per influir en l'opinió pública, mantenir la moral i desestabilitzar l'enemic. Tant els Aliats com les potències de l'Eix van adaptar missatges per fer-los més persuasius per a audiències locals i internacionals. Adaptaven la informació amb tècniques de manipulació cultural i psicològica.

3.3.1. Manipulació i adaptació de missatges

Els missatges es van traduir amb l'objectiu de reforçar determinades ideologies, per exemple, les potències de l'Eix volien desmoralitzar les forces aliades mitjançant representacions distorsionades dels esdeveniments. L'estratègia implicava adaptar les traduccions per fer-les creïbles i arrelades en el context cultural de les audiències. Com explica Pöpping (2016), l'ús de la traducció en la propaganda feia que els missatges semblessin més autèntics i acceptables per a la població civil, especialment en països ocupats o aliats, i s'eliminaven frases o paraules que podrien despertar sospites en els lectors o oients.

Els traductors també es van enfrontar a la tasca de suavitzar missatges de violència o durs, els van transformar en arguments de justícia i defensa per a la seva audiència. Així, es va manipular la informació per mostrar l'enemic com una amenaça moral i cultural. En l'obra de Bernays (1928), es destaca la importància de la propaganda com a eina per crear consens i influir en la població a través de tècniques de persuasió, que en temps de guerra incloïen traduccions adaptades per difondre la ideologia governamental a diverses cultures i llengües.

3.3.2. Ràdios clandestines i fullets

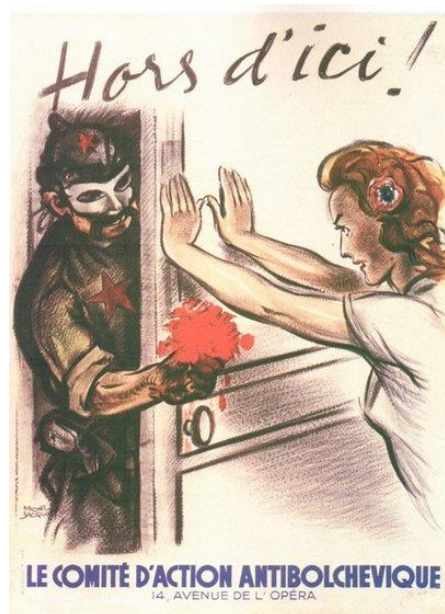
La traducció en mitjans com les ràdios clandestines i els fullets va ser clau per a la comunicació amb els territoris ocupats. Emissores de ràdio com Radio Londres i Radio Moscou emetien en diversos idiomes per arribar a resistents i col·laboradors en territoris ocupats, com detallen Footitt i Tobia (2013). Aquestes emissions buscaven provocar desertions i fomentar la resistència contra l'enemic; per exemple, a través de missatges que qüestionaven la legitimitat moral de l'ocupació nazi. Els fullets, a més, es llençaven des de l'aire en múltiples idiomes i tenien l'objectiu de difondre rumors, informacions manipulades i crides a la rendició. Els missatges es traduïren amb gran atenció als matisos culturals, tot evitant termes o expressions que poguessin ofendre o aixecar sospites.

Aquestes pràctiques van contribuir a una propaganda més subtil i sofisticada que considerava no només la llengua, sinó també les dinàmiques psicològiques i emocionals de les audiències de diferents països, de manera que es va aconseguir un nivell de manipulació més profund que el de les simples emissions en llengua original. Com assenyalen Footitt i Tobia (2013), la importància de la traducció en la propaganda és una mostra de com es pot utilitzar el llenguatge per influir en comportaments massius, sovint amb grans conseqüències polítiques.

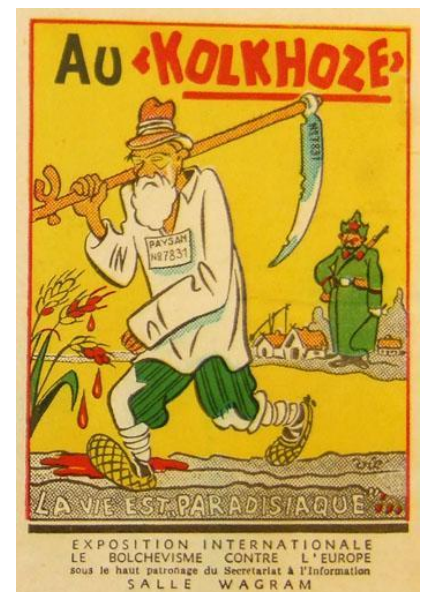
Els cartells propagandístics són un exemple fascinant de traducció en acció. En el cas dels cartells de l'Eix destinats a zones ocupades, com França, s'evitaven expressions bel·ligerants en francès per adoptar un to paternalista que prometia ordre i estabilitat. Així mateix, la propaganda aliada sovint traduïa cartells amb imatges d'atrocitats nazis per enfortir el suport al moviment de resistència.

Font: L'affiche antisémite en France sous l'Occupation.

Font: L'affiche antisémite en France sous l'Occupation.

Font: Bureau de Presse de Le bolchevisme contre l'Europe, Paris, 1942.

El 22 de juny de 1940 l'estat francès va signar un armistici amb el Tercer Reich. Aquest succés va dividir França en dues parts; l'Ocupada (controlada directament pels alemanys), i la no-Ocupada (el centre de la qual era Vichy). Els alemanys, que volien ocupar-la tota, van fer ús de la propaganda per tal de convertir la població de Vichy, i tota la zona que encara no era seva, a la ideologia nazi. Aquests tres cartells propagandístics en són un exemple.

Els traductors alemanys sabien que a França els comunistes, els maçons i els jueus eren elements “estrangers” i que no n’hi hauria prou per a infondre l’odi necessari per derrotar la França no-ocupada. Per aquest motiu van fer un gran estudi de la literatura i la propaganda de l’odi i la por i van acabar oferint-nos aquests cartells.

- **Cartell 1: el llop**

En aquest cartell veiem un llop, símbol de l’amenaça comunista, que és capturat per un soldat que porta el símbol del règim de Vichy. El text, escrit en francès, declara clarament: *"Communisme, ennemi de la France"*. Aquesta composició visual i textual associa el comunisme amb un animal salvatge, deshumanitzat, que representa perill i caos.

Com ja s’ha mencionat, el règim de Vichy va col·laborar amb l’Alemanya nazi i es va posicionar com a defensor dels "valors tradicionals francesos" contra les ideologies externes, inclòs el comunisme. Els propagandistes van utilitzar aquesta narrativa per reforçar el suport del poble a l'ordre establert, tot retratant el comunisme com una amenaça destructiva que necessitava ser eliminada.

En aquest cartell, la traducció no sembla ser estrictament lingüística, ja que el missatge és en francès, dirigit als ciutadans. Tot i així podem concloure que el símbol del llop, potent en la cultura europea, es relaciona amb la idea d’un predador incontrolat que ha de ser capturat. L’ús del francès reforça la proximitat emocional del missatge amb la població local, i crea la sensació que és autènticament francès, malgrat que està al servei dels interessos de l'Eix. Segons Pöpping (2016), aquest tipus d’adaptació busca "naturalitzar" la propaganda en el context cultural del receptor i fa que sembli una idea pròpia i no imposada.

Aquest ús de la propaganda traduïda o adaptada no només busca influir en les emocions del públic, sinó també consolidar la col·laboració del règim de Vichy amb els nazis. Segons Bernays (1928), la propaganda efectiva utilitza imatges i paraules que ressonin amb les experiències i pors del públic.

- **Cartell 2: la dona i el soldat**

Aquest cartell mostra una dona que intenta tancar la porta a un soldat soviètic, que va uniformat amb l’estrella vermella, símbol de l’exèrcit soviètic i del comunisme. A la part superior hi ha un text en francès que diu *"Hors d'ici"* ("Fora d'aquí"), el qual transmet un missatge clar de rebuig. A la part inferior, s’indica que el cartell ha estat creat pel *Comité d’Action Antibolchevique*, una organització que col·laborava amb el règim de Vichy i les forces alemanyes.

L'objectiu era associar el comunisme amb la destrucció i la invasió estrangera, a fi de reforçar el sentiment nacional contra l'enemic soviètic. Es va utilitzar un llenguatge clar i directe, amb imatges que apel·laven a la por i al desig de protegir la llar i la família.

En aquest cas, la traducció del missatge original alemany al francès és evident en els termes dels quals se n'ha fet ús: "*Hors d'ici*" és curt, directe i fàcil de recordar, fet que reforça el seu impacte propagandístic. Es combina amb el símbol cultural de la dona com a protectora de la llar, una imatge que connecta emocionalment amb el públic francès.

Aquí es destaca la "domesticació", tal com descriu Venuti (1995), en què el text es transforma per encaixar en el context local i s'evita, així, semblar estranger.

El text breu i efectiu d'aquest cartell és un exemple de com la traducció s'adapta a les necessitats propagandístiques. El missatge original alemany s'ha transformat en un discurs que ressona amb els valors culturals francesos i l'ús del francès reforça la sensació d'autenticitat, la qual cosa fa que sembli local i no imposat.

Segons Bernays (1928), la propaganda és més efectiva quan sembla sorgir del mateix context cultural del receptor. Aquest cartell n'és un exemple clàssic.

- **Cartell 3: l'home agrícola**

El cartell representa un home que carrega una falç, símbol del treball agrícola, mentre camina per un camp. A terra, una espiga de blat sagna, la qual cosa simbolitza el sacrifici i l'explotació. Porta un cartell al pit que diu "*pavsam*" amb un número, que vol fer referència a la impersonalitat dels treballadors que eren vistos com un número més i no com a persones. Al fons un soldat soviètic observa i darrere seu es poden veure cases que suggereixen un col·lectiu agrícola (kolkhoz).

Aquest cartell es va fer servir per criticar les condicions als kolkhozes soviètics, les granges col·lectives imposades per Stalin. Durant la propaganda anticomunista de la Segona Guerra Mundial, aquest tipus de missatges buscava associar el comunisme amb l'explotació, la pobresa i la pèrdua de llibertat individual.

Els kolkhozes eren sovint descrits com a llocs d'opressió i privacions. La propaganda aliada o col·laboracionista es basava en imatges de la vida rural per fer aquests missatges més impactants en zones agrícoles d'Europa, especialment a França, on l'agricultura era central per a moltes comunitats.

La frase "*Au kolkhoze, la vie est paradisiaque*" és un exemple de sarcasme, una tècnica que depèn fortament de la traducció cultural. L'expressió "vida paradisiàca" s'emptra irònicament per amplificar el contrast entre la realitat i el missatge. Això només funciona si el públic entén el concepte de sarcasme i té coneixements bàsics sobre la propaganda soviètica. El text en francès reforça l'autenticitat del missatge com a crítica interna.

L'ús de sang (amb l'espiga sagnant i el terra tacat) crea una imatge poderosa que desmenteix el text irònic. Això reforça la idea de la propaganda que el comunisme no només és opressiu, sinó també destructiu.

Aquest cartell exemplifica com la traducció pot ser una eina per maximitzar l'impacte emocional. El text traduït utilitza frases comunes, iròniques, per fer el missatge accessible i memorable. La imatge, combinada amb la traducció cultural, ajuda a traslladar el missatge original a un públic diferent, tot conservant-ne l'impacte.

Aquest tipus de traducció culturalment sensible reflecteix l'equivalència dinàmica que Nida (1964) considerava crucial per a la comunicació efectiva entre cultures.

4. Estudi de casos

4.1 El paper dels traductors en el Tribunal de Nuremberg. Importància de la traducció en els judicis de guerra.

Els Judicis de Nuremberg, celebrats entre 1945 i 1946, van ser un moment fonamental en la història de la justícia internacional. Organitzats per les potències aliades: els Estats Units, la Unió Soviètica, el Regne Unit i França. Aquests processos judicials van establir un precedent en el dret internacional en jutjar els principals líders nazis per crims de guerra, crims contra la humanitat i crims de genocidi.

Aquests judicis, que van tenir lloc a la ciutat alemanya de Nuremberg, van ser innovadors no només per la magnitud i la gravetat dels crims jutjats, sinó també per la implementació de la traducció simultània,⁵ una tecnologia que, fins aleshores, no s'havia aplicat mai en un context tan complex.

Abans de Nuremberg, la interpretació consecutiva era el mètode estàndard en conferències internacionals. Aquest sistema, on l'intendent traduïa després que l'orador hagués finalitzat una part del discurs, hauria duplicat o triplicat la durada dels judicis. Si s'hagués fet una interpretació consecutiva dels judicis, en quatre idiomes, "tot el procés hauria trigat quatre vegades més", diu la BBC⁶ Mòn Philip Wiedemann, professor de traducció i interpretació de la Universitat Europea de València. La necessitat de traduir en temps real entre quatre idiomes; anglès, francès, alemany i rus va impulsar la introducció de la interpretació simultània, revolucionant la pràctica de la traducció.

IBM⁷ va desenvolupar un sistema innovador d'auriculars i canals d'àudio que permetia als intèrprets escoltar l'orador i traduir al mateix temps. Els participants podien triar l'idioma en què volien seguir les deliberacions mitjançant un dial. Aquesta tecnologia va ser fonamental per assegurar la fluïdesa dels judicis i garantir que les parts involucrades poguessin comunicar-se sense malentesos.

---

⁵ La interpretació simultània es defineix com un servei lingüístic que es realitza en temps real durant conferències, seminaris o reunions multilingües. Consisteix en la traducció oral del discurs de l'orador original cap a un o diversos idiomes, de manera que els assistents puguin escoltar i comprendre la ponència en el seu propi idioma. Aquest procés requereix d'habilitats lingüístiques i tècniques avançades per part dels intèrprets a més d'un equip d'interpretació simultània.

⁶ <https://www.bbc.com/mundo/noticias-58761441>

⁷ IBM, abreviatura de International Business Machines Corporation, és una empresa multinacional estatunidenca fundada en 1911 i amb seu en Armonk, Nova York. És una de les empreses tecnològiques més antigues i reconegudes del món. En el cas dels Judicis de Nuremberg, IBM va desenvolupar i va subministrar els sistemes d'auriculars i canals d'àudio que van fer possible la interpretació simultània la qual cosa marca una fita en la comunicació multilingüe.

Hem d'entendre que, a diferència del que vivim avui dia, en els judicis de Nuremberg no hi havia cabines insonoritzades. Tot i que gràcies a IBM, els intèrprets comptaven amb auriculars i canals d'àudio que van fer possible la interpretació, per sobre dels seus caps no hi havia res, la qual cosa provocava que sentissin tot el que succeïa a la sala.

Els intèrprets de Nuremberg, molts dels quals eren novells en la interpretació simultània, van treballar sota una pressió enorme. Havien de traduir discursos complexos amb terminologia jurídica, militar i tècnica a una velocitat aproximada de cent paraules per minut. Això requeria una precisió absoluta, ja que errors en la traducció podien tenir conseqüències legals greus. En l'àmbit diplomàtic s'havia utilitzat prèviament l'anomenada "interpretació murmurada", que fa referència a quan una persona traduïa a una altra a l'oïda el que el seu interlocutor li deia. Els judicis de Nuremberg van representar "un gran experiment perquè no hi havia intèrprets formats en la traducció simultània", ressalta Wiedemann⁸. Els intèrprets es van formar en poques setmanes, van anar aprenent a mesura que interpretaven.

Un dels reptes més grans era la terminologia jurídica. Segons observa Gaiba (1998), paraules com *Befehlsnotstand* (coacció per ordres superiors) havien de ser interpretades amb exactitud, ja que diferenciaven entre responsabilitat individual i obediència cega. Aquesta tasca no només exigia habilitats lingüístiques excepcionals, sinó també un coneixement profund del context cultural i legal de cada idioma.

Els judicis de Nuremberg van establir les bases de la traducció simultània tal com la coneixem avui. Aquest model es va adoptar posteriorment en institucions com les Nacions Unides i la Unió Europea, on la comunicació multilingüe és essencial. La tecnologia desenvolupada per IBM i les tècniques perfeccionades pels intèrprets han influït significativament en la professió moderna.

Segons la BBC⁹, Nuremberg va marcar un punt d'inflexió no només en la justícia internacional sinó també en com es gestionen les comunicacions multilingües en contextos judicials i diplomàtics.

La traducció simultània en els judicis de Nuremberg va ser un assoliment tecnològic i professional sense precedents. Va permetre que les deliberacions es desenvolupessin de manera fluïda, assegurant la transparència i la justícia. A més, va consolidar un model que ha perdurat i ha evolucionat i que s'ha convertit en un model indispensable en contextos internacionals moderns. Segons Baigorri-Jalón (2014), el Tribunal de Nuremberg exemplifica

---

⁸ <https://www.bbc.com/mundo/noticias-58761441>

⁹ <https://www.bbc.com/mundo/noticias-58761441>

com la traducció pot ser un pont entre cultures, que assegura la transparència i credibilitat en processos legals complexos.

Font: <https://www.bbc.com/mundo/noticias-58761441>

Imatge de la sala on es van dur a terme els judicis, hi havia tres intèrprets per cada idioma.

4.2. Traductors i espies. Alguns traductors que van actuar com a espies o agents dobles

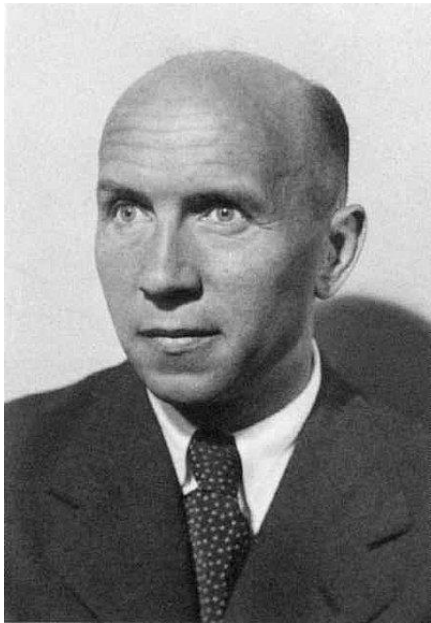
Durant la Segona Guerra Mundial, molts traductors van assumir un paper crucial no només com a intermediaris lingüístics, sinó també com a agents d'intel·ligència. Recopilaven i transmetien informació sensible. Aquesta doble funció, sovint oculta, mostra la importància de la traducció com a eina estratègica en conflictes bèl·lics.

4.2.1 Fritz Kolbe

Un dels casos més emblemàtics és el de Fritz Kolbe, un funcionari alemany que treballava per al Ministeri d'Afers Exteriors del Tercer Reich. Gràcies a les seves funcions administratives i lingüístiques, Kolbe tenia accés a documents classificats, els quals contenien informació estratègica sobre moviments militars alemanys. Entre 1943 i 1945, va passar aquestes dades als Aliats, concretament a l'Oficina de Serveis Estratègics (OSS), predecessor de la CIA.

Les seves funcions implicaven gestionar documents en diversos idiomes i coordinar comunicacions amb països neutrals. Aquesta accessibilitat li permetia recopilar informació

valuosa que posteriorment podia ser utilitzada en operacions aliades clau, inclosa la planificació del desembarcament de Normandia.

Fritz Kolbe. Font: https://www.gdw-berlin.de/en/recess/biographies/index_of_persons/biographie/view-bio/fritz-kolbe/?no_cache=1

Fritz Kolbe (segon per l'esquerra) el 1954 a la casa alemanya de l'agent de la CIA Harry Hermsdorf. Des de l'esquerra, Ernest Kocherthaler, un amic; la dona de Hermsdorf, Johanna; i la dona de Kolbe, Maria. font: https://jesseheines.com/SecretWar/GlobeSecretHistory/part1_p_hoto1.htm

4.2.2 La Resistència francesa i Marie-Madeleine

Molts traductors locals van col·laborar amb la Resistència francesa infiltrant-se en oficines alemanyes com a traductors per als ocupants. Un cas destacat és el de Marie-Madeleine Fourcade, de classe alta i mare cosmopolita de dos fills quan va esclatar la segona guerra mundial. Fourcade no només va participar en la Resistència, sinó que també va liderar el grup d'espies, l'Aliança, i va desafiar tant als nazis com al patriarcat francès que sufocava el progrés de les dones. Va ser l'única dona que va liderar un grup d'espies d'aquesta magnitud durant la Segona Guerra Mundial.

Fourcade va sofrir la captura i execució de molts agents, inclòs el seu segon al comandament, Léon Faye, amb qui va tenir un fill durant la guerra. Ella mateixa va ser capturada dues vegades, amb una fugida particularment difícil.

Els traductors, que treballaven amb Fourcade, treballaven aparentment per als alemanys, però recopilaven detalls sobre operacions i posicions militars. Aquesta informació era

transmesa a Londres, i va ser d'ajuda per als aliats en el desembarcament de Normandia.

4.2.3 Juan Pujol García, “Garbo”

Un altre cas va ser el de Juan Pujol García o “Garbo”. La revista *La razón* ens explica en l'article “Garbo, el espía que tenía al enemigo en casa” que el català va ser reclutat pels britànics el 1942, en una suposada ocupació com a traductor de la cadena pública BBC. El MI5¹⁰ s'hi va interessar quan ja havia començat a enganyar els alemanys amb falses informacions sobre el Regne Unit que proporcionava des de Lisboa. Per dotar de credibilitat els seus missatges, l'espia se servia «d'una guia blava (una guia turística), un mapa d'Anglaterra, horaris de trens», tal com explica una nota del servei de contraespionatge britànic datada el 12 de juliol de 1943.

Per evitar ser reconeguts, Pujol mantenia la seva família tancada a casa i controlada, la qual cosa va acabar amb la paciència de la seva esposa, que va amenaçar amb anar a l'ambaixada espanyola i explicar-ho tot. El MI5 per tal d'evitar una crisi, va enganyar a la muller, dient-li que el seu espòs havia estat acomiadat per l'actitud insensata. Pujol sabia que amb això no n'hi havia prou i va decidir fer un pas més. Va suggerir muntar una trama per fer creure a la seva esposa que havia estat empresonat en intentar defensar-la, la qual cosa va portar-la a intentar suïcidarse. Com a part d'aquest muntatge, els agents del MI5 van portar-la a veure al seu espòs al centre de detenció on suposadament estava pres, la qual cosa va fer que ella prometés discreció a canvi que li deixessin en llibertat. L'agent Harris lloa en el document revelat pels Arxius Nacionals de Kew, la destresa de Pujol en ordinar una farsa «que va permetre salvar una situació que, d'una altra manera, hagués estat intolerable». La seva història, és un exemple clar de la importància de la figura del traductor, ja que, tot i que Pujol no era un traductor professional, va ser contractat com a tal, la qual cosa demostra que hi havia una necessitat clara de persones que exercirien aquest ofici. Encara que fos una tapadora, la capacitat de Pujol per comunicar-se fluidament en anglès i alemany li va permetre construir una xarxa fictícia d'agents a la Gran Bretanya, mantenint correspondència en idiomes diferents per semblar més convincent.

---

¹⁰ El Servei de Seguretat més conegut com MI5, és un servei d'intel·ligència del Regne Unit que principalment és responsable de les activitats d'espionatge a l'interior del país.

Pujol va jugar un paper fonamental en enganyar l'Alt Comandament alemany durant l'Operació Fortitude, una operació de desinformació que va fer creure als nazis que el desembarcament de Normandia tindria lloc a Pas de Calais i no a Normandia.

Joan Pujol García en una foto durant el seu servei militar obligatòria en el 7è regiment d'artilleria lleugera, cap a 1933. font: https://historia.nationalgeographic.com.es/a/garbo-espia-espanol-que-engano-nazis-normandia_19359

Amb ràdios d'àmplia freqüència com aquesta Paraset Garbo es comunicava amb els alemanys, als quals feia creure que es trobava a Anglaterra al capdavant d'una cèl·lula d'espies. font: https://historia.nationalgeographic.com.es/a/garbo-espia-espanol-que-engano-nazis-normandia_19359

4.2.4 Wilhelm Canaris

Un altre exemple és el del Cap de l'Abwehr (intel·ligència militar alemanya), Wilhelm Canaris, que dominava diversos idiomes i que es va convertir en un traïdor al règim nazi. Mentre feia traduccions i comunicava les operacions aliades, secretament filtrava informació als enemics d'Hitler. Canaris va utilitzar els seus contactes amb traductors internacionals per ajudar a l'oposició interna al règim nazi i col·laborar amb els serveis d'intel·ligència britànics i francesos.

Canaris, a l'esquerra, és present a l'Hotel Kaiserhof de Berlín el 21 d'abril de 1939 en la celebració de l'aniversari de Hitler. Font: Wikimedia Commons / Bundesarchiv.

Hitler i Franco al 1940. Font: Wikipedia Commons / Bundesarchiv

4.2.5 Els traductors japonesos i Takeo Yoshikawa

Durant la guerra del Pacífic, els traductors japonesos que treballaven per als Aliats sovint actuaven com a espies. Un exemple destacat és el cas de Takeo Yoshikawa, un espia japonès que es feia passar per un traductor mentre recopilava informació per planificar l'atac a Pearl Harbor.

Yoshikawa treballava a Hawaii i amb la seva aparença de traductor observava les bases navals nord-americanes. Aquesta informació es va transmetre al govern japonès i es va utilitzar per planificar l'atac de desembre de 1941. Tot i que Yoshikawa era un espia japonès, molts traductors japonesos capturats pels aliats van canviar de bàndol i van actuar com a espies per a les forces nord-americanes.

Takeo Yoshikawa. Font:
<https://www.usni.org/people/takeo-yoshikawa>

Els mariners s'afanyen a salvar un PBY en flames a l'estació aèria naval de Kaneohe Bay. Els treballs de construcció de la instal·lació van cridar l'atenció de Takeo Yoshikawa, i va fer un gran esforç per reconèixer les instal·lacions de la Marina Imperial Japonesa. Font:
<https://warfarehistorynetwork.com/article/takeo-yoshikawa-the-spies-behind-pearl-harbor-attack/>

4.2.6 Traductors soviètics

En els judicis de Nuremberg, alguns traductors soviètics van ser acusats d'ajustar subtilment les traduccions per servir els interessos de la Unió Soviètica. A més, molts d'ells també exercien tasques d'espionatge. Recollien informació sobre les posicions polítiques dels Aliats occidentals. Aquesta pràctica va reflectir com la traducció podia ser manipulada no només per transmetre informació sinó també per alterar-ne el significat (Tobia, 2012).

En territoris ocupats, els traductors locals sovint actuaven com a espies per a l'exèrcit aliat o per a moviments de resistència. La seva capacitat per interpretar documents i comunicacions dels ocupants alemanys es va combinar amb la recopilació d'intel·ligència a través de converses escoltades o documents traduïts.

4.2.7 Traductors de Bletchley Park

Els traductors que treballaven a Bletchley Park, la base britànica de descodificació, també van actuar com a espies. La seva feina no només consistia a traduir missatges interceptats del sistema Enigma alemany, sinó també a interpretar-ne el context militar i estratègic.

Molts d'aquests traductors van ser reclutats d'universitats com Oxford i Cambridge, i van utilitzar la seva experiència per anticipar els moviments alemanys.

Els traductors que actuaven com a agents dobles van jugar un paper crucial en les operacions d'intel·ligència:

Van actuar com a ponts entre cultures i llengües, en transmetre informació clau als seus bàndols respectius. Van evidenciar que la traducció no és un acte neutral, sinó que pot ser una eina estratègica en temps de guerra, capaç de manipular narratives i decisions polítiques.

4.3 L'impacte de la traducció en operacions militars clau: l'Operació Overlord

Tal i com ens explica el *National Geographic*, en l'article "La batalla de Normandía, el mayor desembarco de la Segunda Guerra Mundial",¹¹ l'Operació Overlord va consistir en el desembarcament de les tropes aliades a les platges franceses el dia 6 de juny de 1944. Aquesta va ser una invasió sense precedents que va significar el final del règim nazi a Europa.

Miguel del Rey Vicente concreta, a la revista d'història *Clio*, que aquest assalt va involucrar a 5.000 vaixells, que transportaven a 160.000 soldats, que van creuar el canal de la Mànega d'Anglaterra a França. Es van triar cinc platges, a les quals es van donar noms en clau: Utah i Omaha, que serien atacades pels estatunidencs; Sword i Gold, objectiu dels britànics, i la platja Juno, on van desembarcar els canadencs.

Com es pot veure, a part de tota la gestió tecnològica i estratègica, en aquesta operació hi havia moltes persones de diferents nacionalitats involucrades. La majoria dels militars que van participar en l'ofensiva eren britànics, estatunidencs, canadencs i francesos, però en el si de l'exèrcit aliat aquell 6 de juny també hi havia soldats de Polònia, Bèlgica, Països Baixos, Grècia, Noruega, Txecoslovàquia, Austràlia, Nova Zelanda, Luxemburg, Dinamarca... i d'Espanya. Aquest detall, que acostuma a passar desapercbut entre tota la informació bèl·lica, ens demostra que dins d'aquesta operació es va necessitar un gran equip de traductors i intèrprets per tal de garantir l'entesa entre les tropes i entre els comandaments.

El seu èxit no només es va deure a la superioritat numèrica i tecnològica dels Aliats, sinó també a una gestió intel·ligent de la informació, en què la traducció i la interpretació van jugar un paper fonamental en la planificació, execució i posterior gestió de l'operació.

---

¹¹ https://historia.nationalgeographic.com.es/a/desembarco-normandia_19674

4.3.1. La traducció com a eina estratègica en la planificació de l'Operació Overlord

Tal i com ja s'ha mencionat, la preparació d'aquesta ofensiva requeria una coordinació sense precedents entre exèrcits de diferents països, cadascun amb les seves pròpies llengües, protocols i terminologia militar. Els exèrcits implicats incloïen: Regne Unit (anglès), Estats Units (anglès), Canadà (anglès i francès), França (francès), Polònia, Bèlgica i altres països aliats (diferents idiomes).

Això va convertir la traducció d'ordres, documents i intel·ligència en un desafiament logístic. Segons Holmes (2010), milers de documents classificats van ser traduïts i distribuïts entre les diferents forces, la qual cosa va garantir que cada unitat entengués el seu paper. Aquests documents incloïen mapes i estratègies detallades de la costa normanda, ordres d'atac i instruccions logístiques i plans per a l'evacuació i el transport de tropes.

4.3.1.1. Traducció de missatges codificats i desinformació

Un element clau en la planificació de l'Operació Overlord va ser el programa de desinformació, conegut com a Operació Fortitude. Aquesta operació tenia com a objectiu enganyar l'exèrcit alemany fent-los creure que el desembarcament tindria lloc al Pas de Calais, en comptes de Normandia.

Els missatges falsos enviats als alemanys havien de ser traduïts amb gran precisió perquè semblessin autèntics. Segons Sebag-Montefiore (2000), els aliats van utilitzar traductors i especialistes en llengua alemanya per crear informes falsos que imitaven el to i estil de les comunicacions reals de l'Alt Comandament Aliat.

4.3.2. El paper de la traducció durant el desembarcament

El 6 de juny de 1944, quan l'Operació Overlord es va posar en marxa, la traducció va continuar sent un factor clau en la coordinació de les tropes aliades.

Els intèrprets militars van jugar un paper essencial en la comunicació entre unitats aliades: En plena batalla, les ordres havien de ser transmeses ràpidament entre soldats de diferents nacionalitats. També van ser clau en la interacció amb la resistència francesa: Els informadors locals proporcionaven dades sobre les tropes alemanyes, i els intèrprets asseguraven que aquesta informació arribés als oficials aliats de manera efectiva. Hi van ajudar els presoners de guerra: a mesura que les tropes aliades avançaven, capturaven soldats alemanys, i els

intèrprets eren imprescindibles per interrogar-los i obtenir informació sobre les defenses enemigues.

Un exemple clau va ser la feina dels intèrprets francesos que van acompanyar les tropes nord-americanes i britàniques en el desembarcament. Segons Footitt & Tobia (2013), molts d'aquests intèrprets eren membres de la resistència, i la seva funció era fonamental per guiar els aliats a través de les defenses alemanyes.

4.3.3. Traducció i comunicació després de l'operació

Un cop consolidat el desembarcament, la traducció va continuar sent crucial en diversos aspectes:

a) Gestió de territoris alliberats

Després del desembarcament, la interacció amb la població civil francesa es va convertir en una prioritat. Els intèrprets eren necessaris per:

- Coordinar l'evacuació de civils de zones de combat.
- Facilitar la distribució d'ajuda humanitària.
- Negociar amb líders locals per establir l'ordre en ciutats recentment alliberades.

b) Recopilació d'informació i interacció amb presoners de guerra

Els traductors van jugar un paper clau en els interrogatoris a soldats alemanys capturats. La informació recollida va permetre als aliats conèixer la situació de les tropes alemanyes i planificar l'ofensiva següent.

4.3.4. Desafiaments en la traducció militar durant Overlord

Com ja s'ha anat veient al llarg d'aquest treball, i malgrat la seva importància, la traducció en un context de guerra presentava reptes significatius:

D'una banda, la terminologia militar especialitzada. No tots els traductors posseïen una formació prèvia en llenguatge militar; de fet, una gran majoria no en tenia. Algunes ordres o termes tàctics podien ser difícils de traduir amb precisió.

Els traductors i intèrprets patien una pressió extrema. Treballaven en temps real, sota l'estrès de la batalla i amb el risc constant d'errors que podrien comportar conseqüències greus.

A tot això, se li sumava una confusió idiomàtica. En un entorn on operaven múltiples llengües, els malentesos podien posar en perill operacions militars.

Així mateix, la seguretat i la contrainformació eren un altra preocupació constant. La informació traduïda havia de ser gestionada amb extrema precaució per evitar filtracions a l'enemic.

4.3.5. Impacte de la traducció en l'Operació Overlord i el futur de la traducció militar

L'èxit de l'Operació Overlord va demostrar que la traducció i la interpretació militar no només eren eines de suport, sinó elements estratègics fonamentals. A partir de llavors, les forces armades van començar a professionalitzar més la preparació dels intèrprets i traductors.

La traducció en l'Operació Overlord va ser un factor decisiu per a la coordinació dels aliats, tant en la fase de planificació com durant i després de la batalla. Els traductors i intèrprets van actuar com a ponts entre idiomes, cultures i exèrcits, van permetre que la informació circulés de manera eficient i van ajudar a garantir l'èxit de l'ofensiva aliada.

Després de la Segona Guerra Mundial, la traducció va seguir sent essencial en operacions militars, incloent-hi la Guerra de Corea i la Guerra de Vietnam, on els intèrprets van tenir un paper fonamental en la interacció amb poblacions locals i en el processament d'intel·ligència.

Els sistemes de traducció en guerra han evolucionat enormement des de llavors. Actualment, la traducció automàtica i la intel·ligència artificial són eines habituals en operacions militars modernes, però el paper dels intèrprets humans encara és indispensable.

5. Impacte i conseqüències

La traducció va tenir un paper fonamental no només durant la Segona Guerra Mundial, sinó també en la fase immediata de la postguerra. Amb el final del conflicte el 1945, els guanyadors van haver de reconstruir Europa, establir nous ordres geopolítics i gestionar les conseqüències legals, polítiques i socials de la guerra. La traducció i la interpretació van ser eines indispensables en aquest procés, especialment en àmbits com els tractats de pau, judicis de guerra, operacions de reconstrucció i el naixement de les Nacions Unides.

5.1. La influència de la traducció en les decisions polítiques i militars de la postguerra

5.1.1. Els judicis de guerra i la traducció com a eina de justícia

Un dels primers grans reptes després de la guerra va ser jutjar els criminals nazis. Com ja hem vist, els judicis de Nuremberg (1945-1946) van ser el primer precedent de justícia internacional, en què la traducció simultània es va convertir en una necessitat absoluta. En un tribunal amb acusats, testimonis, jutges i advocats de quatre nacionalitats diferents (anglès, francès, alemany i rus), la interpretació simultània va ser la solució per evitar malentesos i garantir un procés just (Gaiba, 1998).

Les conseqüències directes d'aquests judicis van ser moltes, però n'hi va haver dos que han estat especialment importants en el desenvolupament de la traducció i la interpretació tal com les coneixem ara.

L'IBM va desenvolupar un sistema d'auriculars i micròfons que permetia als intèrprets traduir en temps real. Aquest model es convertiria més tard en l'estàndard per a organismes internacionals com les Nacions Unides (Baigorri-Jalón, 2014).

Els errors en la traducció podien alterar el significat de les declaracions dels acusats. Segons Tobia (2012), la interpretació de certs termes, com "Befehlsnotstand", va ser crucial per determinar la culpabilitat dels acusats nazis. El terme "Befehlsnotstand" en alemany significa literalment "estat de necessitat per ordre superior". Aquest concepte jurídic implica que una persona podria no ser considerada responsable dels seus actes si va actuar sota la pressió d'una ordre directa d'un superior i si desobeir-la hauria posat en risc la seva pròpia vida.

Durant els judicis de Nuremberg, molts acusats van intentar utilitzar aquesta defensa per justificar la seva participació en crims de guerra: van afirmar que simplement obeïen al règim

nazi i que no tenien marge de maniobra per oposar-s'hi. Wilhelm Keitel, cap de l'Alt Comandament de la Wehrmacht, va argumentar que les seves decisions militars i ordres només executaven directrius de Hitler. Adolf Eichmann, organitzador de la deportació massiva de jueus, va afirmar en el seu judici posterior a Israel (1961) que només seguia instruccions superiors i que no tenia poder per canviar res (Gaiba, 1998).

Durant els judicis, la traducció i la interpretació d'aquest terme es va convertir en una qüestió fonamental. Si la traducció no era precisa, els acusats podrien haver-se beneficiat d'un buit legal i evitar condemnes més greus. Segons Baigorri-Jalón (2014), una interpretació massa literal podria haver conduït a una comprensió errònia del concepte jurídic, i permetre que alguns dels principals responsables del Tercer Reich quedessin absolts o rebessin penes menors.

Per evitar aquest risc, els tribunals aliats van establir clarament que el "Befehlsnotstand" no era una justificació vàlida per a crims de guerra. Segons Tobia (2012), els jutges van considerar que els acusats tenien marge de maniobra per desobeir instruccions clarament il·legals, especialment quan implicaven genocidi i crims contra la humanitat.

Aquesta decisió va establir un precedent fonamental en el dret internacional. La idea que "només obeeïa ordres" no podia eximir de responsabilitat es va convertir en un principi bàsic en processos futurs per crims de guerra, com el judici d'Eichmann a Jerusalem (1961) o els processos contra responsables del genocidi de Ruanda i l'ex-Iugoslàvia (Baigorri-Jalón, 2014).

5.1.2. Traducció en els tractats de pau i la divisió de poder

Després de la guerra, les potències aliades van haver d'establir nous acords internacionals per reorganitzar Europa i el món. La traducció va ser clau en processos diferents.

La Conferència de Potsdam (juliol-agost 1945)

Els líders de l'URSS (Stalin), el Regne Unit (Churchill i Attlee) i els EUA (Truman) es van reunir per decidir el futur d'Alemanya i Japó.

Com que no hi havia una llengua comuna entre els tres líders, intèrprets com Charles Bohlen (EUA) i Valentin Berezhev (URSS) van tenir un paper clau per facilitar les negociacions (Berezhev, 1994).

Tractat de París (1947)

Va establir les condicions de pau per als països aliats d'Alemanya: Itàlia, Romania, Bulgària, Hongria i Finlàndia.

La traducció dels articles dels tractats va ser un procés complicat, ja que el mateix text havia de ser legalment vinculant en anglès, francès, rus i italià (Venuti, 1995).

Creació de l'ONU (1945)

Amb la fundació de les Nacions Unides (ONU), el 24 d'octubre de 1945, es va establir un nou ordre internacional amb l'objectiu de mantenir la pau i la seguretat mundial, fomentar la cooperació entre nacions i promoure els drets humans. La diversitat lingüística dels membres fundadors va convertir la traducció i la interpretació en eines imprescindibles per al funcionament de l'organització. Així, la necessitat de professionals especialitzats en idiomes va créixer exponencialment, i va consolidar la professió com un pilar fonamental en la diplomàcia moderna (Baigorri-Jalón, 2014).

L'ONU va adoptar sis llengües oficials per garantir la comunicació efectiva entre els seus membres que la integraven: anglès, francès, espanyol, rus, xinès, i àrab (incorporat oficialment el 1973).

Per garantir la comunicació fluida dins de l'ONU, es van establir diversos serveis de traducció i interpretació:

1. El Departament de Traducció de l'ONU: responsable de la traducció de documents oficials, resolucions i informes en les sis llengües oficials.
2. El Servei d'Interpretació Simultània: implementat per garantir que tots els representants poguessin expressar-se en la seva llengua en les sessions plenàries (Baigorri-Jalón, 2014).

Aquest cos de professionals va haver de desenvolupar tècniques avançades d'interpretació simultània, una innovació que s'havia consolidat als judicis de Nuremberg (1945-1946) i que ara es convertia en un estàndard en l'àmbit diplomàtic. Això va representar un punt d'inflexió en la història de la traducció, i va establir els fonaments per a l'actual sistema de comunicació multilingüe en organismes internacionals (Gaiba).

A més, l'ONU va fixar dues llengües de treball per a les sessions de l'Assemblea General: l'anglès i el francès. Això significava que la documentació oficial es redactaria en aquestes llengües, encara que posteriorment es traduís a les altres quatre. Aquesta decisió reflectia la

influència de les potències aliades en la postguerra i la seva hegemonia lingüística en la diplomàcia (Venuti, 1995).

Amb una ONU que creixia ràpidament en membres —de 51 països el 1945 a més de 190 actualment—, la traducció es va convertir en una eina indispensable per garantir el diàleg entre cultures, sistemes polítics i blocs ideològics en plena Guerra Freda (1947-1991).

L'ús de la traducció en els primers anys de l'ONU va ser fonamental per evitar tensions entre les potències vencedores de la Segona Guerra Mundial. Cada paraula en un discurs podia tenir implicacions polítiques i diplomàtiques significatives, per la qual cosa es va requerir un nivell altíssim de precisió en les traduccions (Baigorri-Jalón, 2014).

Els traductors i intèrprets de l'ONU van jugar un paper clau en la redacció de tractats i resolucions. Calia assegurar que cada versió lingüística tingués el mateix valor legal. Exemples: la Declaració Universal dels Drets Humans (1948) es va redactar inicialment en anglès i francès, però les traduccions a l'espanyol, rus i xinès van ser decisives per a la seva acceptació global (Venuti, 1995); durant la Crisi dels Missils de Cuba (1962), els intèrprets de l'ONU van facilitar les comunicacions entre representants soviètics i nord-americans, de manera que es va ajudar a evitar una escalada bèl·lica.

L'estructura lingüística establerta per l'ONU el 1945 ha servit com a model per a altres organitzacions internacionals, com ara:

- La Unió Europea, que avui gestiona 24 llengües oficials amb un sistema de traducció i interpretació inspirat en el de l'ONU.
- El Tribunal Penal Internacional, que segueix els protocols lingüístics establerts en els primers anys de les Nacions Unides (Venuti, 1995).

Evidentment, l'evolució de les tecnologies de traducció, inclosa la traducció automàtica i la intel·ligència artificial, ha continuat transformant la comunicació multilingüe en el context de les relacions internacionals.

5.1.3. Reconstrucció d'Europa i la comunicació entre països

Al final de la guerra, Europa estava devastada. La reconstrucció va requerir una coordinació internacional sense precedents. En aquest context, la traducció es va convertir en una eina essencial en molts projectes.

El Pla Marshall (1948-1952)

Els EUA van destinar 13.000 milions de dòlars per ajudar a la reconstrucció d'Europa.

Per gestionar els fons, calien contractes i informes en múltiples idiomes. La traducció de documents econòmics i polítics va permetre una millor gestió dels recursos (Footitt & Tobia, 2013).

Ocupació i administració d'Alemanya i Japó

Alemanya es va dividir en quatre zones d'ocupació controlades per EUA, Regne Unit, França i URSS. La comunicació entre els governs d'ocupació depenia de la traducció constant d'ordres i directives (Baigorri-Jalón, 2014).

Al Japó, l'administració nord-americana de Douglas MacArthur va requerir un gran nombre de traductors per facilitar la transició a un nou govern democràtic (Pöpping, 2016).

5.1.4. Intel·ligència militar i Guerra Freda

Al final de la guerra, les potències vencedores van començar a veure's com a rivals. La Guerra Freda (1947-1991) es va caracteritzar per una intensa red d'espionatge i desinformació, en què la traducció va jugar un paper central.

Traducció i espionatge

Els documents alemanys capturats van ser traduïts pels aliats per comprendre l'estratègia militar nazi i les operacions secretes (Sebag-Montefiore, 2000).

Molts dels intèrprets que havien treballat en els judicis de Nuremberg van ser reclutats per agències d'intel·ligència com la CIA i el KGB per traduir missatges i informes secrets (Holmes, 2010).

L'ús de traductors en la propaganda

Durant la Guerra Freda, tant els EUA com la URSS van utilitzar la traducció com a eina propagandística per difondre les seves ideologies a altres països (Pöpping, 2016).

Exemples d'això són les emissions de ràdio Voice of America i Radio Free Europe, que es traduïen a múltiples idiomes per arribar a audiències comunistes i anticomunistes.

El final de la Segona Guerra Mundial va posar en evidència que la traducció i la interpretació no només eren eines de comunicació, sinó instruments fonamentals en la diplomàcia, la

justícia i la política global. Els grans esdeveniments de la postguerra —des de Nuremberg fins a la creació de l'ONU— no haurien estat possibles sense una infraestructura sòlida de traducció. A partir de llavors, la figura del traductor i intèrpret va guanyar una rellevància que perdura fins avui en dia.

6. Conclusions

Considerem que els objectius formulats a l'inici del treball s'han assolit. En primer lloc, s'ha pogut estudiar de manera global i interdisciplinària la funció de la traducció en el context de la Segona Guerra Mundial, s'han integrat fonts històriques, teòriques i documentals. En relació amb els objectius específics, s'ha analitzat en profunditat el paper de la traducció en la criptografia i el desxiframent de codis, especialment a partir del cas Enigma i del treball a Bletchley Park. També s'ha examinat amb detall la tasca dels traductors en les trobades diplomàtiques i conferències internacionals, com les de Teheran, Ialta i Potsdam, destacant-ne el paper en la mediació política i cultural. A més, s'ha descrit l'ús estratègic de la traducció en la propaganda, tant per part de les potències de l'Eix com dels Aliats, i s'han identificat les tècniques de manipulació i adaptació dels missatges a les audiències locals. S'han investigat diversos casos de traductors que van actuar com a espies o agents dobles, aportant una perspectiva ètica i política al seu paper. Finalment, s'ha analitzat la importància de la traducció simultània als judicis de Nuremberg i com aquesta innovació va marcar un abans i un després en la història de la interpretació. L'assoliment d'aquests objectius ha permès construir una visió àmplia, crítica i fonamentada del paper clau que va tenir la traducció en un dels períodes més convulsos del segle XX.

Una de les dificultats principals que s'han trobat al llarg de la recerca ha estat la manca de visibilitat de la figura del traductor. A diferència d'altres perfils; com ara militars, diplomàtics o científics, els traductors i intèrprets no solen aparèixer en els relats oficials ni en els arxius més accessibles. En molts casos, com en el desxiframent de la màquina Enigma o en l'Operació Overlord, el seu paper va ser fonamental, però pràcticament anònim. Aquesta invisibilitat ha comportat una recerca més complexa, que ha requerit la consulta de fonts secundàries i l'anàlisi crítica de documents en què el seu paper només s'intueix o es menciona de passada. En molts casos ha estat gairebé impossible trobar els noms dels traductors responsables, i encara menys informació detallada sobre la seva trajectòria o les vicissituds que van patir.

Tanmateix, aquest fet ha estat una lliçó valuosa: m'ha ajudat a comprendre com sovint les tasques que sostenen estructures essencials de poder i comunicació poden quedar invisibilitzades per la narrativa històrica dominant. Com les humanitats, tot i ser absolutament indispensables en el nostre dia a dia com a societat, queden amagades sota les notícies tecnològiques o científiques. Aquest treball ha estat, per tant, no només un exercici de recerca, sinó també un exercici de reivindicació.

L'elaboració d'aquest treball m'ha fet reflexionar molt sobre l'evolució de la figura del traductor i l'interpret. Durant la Segona Guerra Mundial, aquests professionals no només transmetien missatges, sinó que actuaven com a agents d'intel·ligència, intermediaris culturals i gestors del poder simbòlic del llenguatge. Tenien un impacte directe en el curs dels esdeveniments, i sovint treballaven sota pressió, en contextos de risc vital, i en situacions èticament compromeses. La seva tasca era vital, però no reconeguda.

Avui dia, la figura del traductor ha canviat molt, tant per l'evolució tecnològica com pel context globalitzat. L'automatització, les eines de traducció assistida i l'expansió dels idiomes hegemònics han modificat radicalment la seva funció. Així i tot, el component humà continua sent insubstituïble en contextos on es requereix empatia cultural, precisió terminològica i responsabilitat ètica: diplomàcia, tribunals internacionals, situacions de conflicte o contextos humanitaris. En aquest sentit, aquest treball m'ha permès comprendre que, si bé les eines canvien, la importància estratègica del traductor es manté, tot i que continua sent poc reconeguda.

En definitiva, aquest treball ha estat una oportunitat per a descobrir una dimensió desconeguda i apassionant de la història i per a reivindicar el paper fonamental d'uns professionals que han estat, i continuen sent, ponts entre llengües, cultures i, en molts casos, entre la guerra i la pau.

Bibliografia

- Baigorri-Jalón, Jesús (2014). *Interpreters at Nuremberg Trials: A History of Simultaneous Interpretation*. Salamanca: Universidad de Salamanca, pp. 1-24.
- Baigorri-Jalón, Jesús. (2014). *Interpreters at the United Nations: A History of Multilingual Diplomacy*. Salamanca: Universidad de Salamanca, pp. 85-198.
- Baker, Mona i Saldanha, Gabriela (2009). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (2a ed.). Londres: Routledge, pp. 70-100.
- Baker, Mona (2010). «Narratives of Terrorism and Security: 'Accurate' Translations, Suspicious Frames». *Critical Studies on Terrorism* 3(3), pp. 347-364.
- Baker, Mona(2014). «Interpreters and Translators in the War Zone: Narrating Danger, Conflict, and Exile». Maria Tymoczko i Edna Gentzler (Eds.), *Translation, Resistance, Activism* (2010) . Amherst, MA: University of Massachusetts Press, pp. 209-230.
- Baker, Mona (2018). *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Londres: Routledge, p. 1-206.
- Bassnett, Susan (2014). *Translation Studies* (4a ed.). Londres: Routledge.
- Berezhkov, Valentin M. (1994). «At Stalin's Side: His Interpreter's Memoirs from the October Revolution to the Fall of the Dictator's Empire». *At Stalin's Side*. Nova York: Birch Lane Press, pp. 200-245.
- Bernays, Edward L. (1928). *Propaganda*. Nova York: Horace Liveright, pp. 20-50.
- Dragovic-Drouet, Mirjana (2007). «The Practice of Translation and Interpreting During the Conflicts in the Former Yugoslavia». *The Translator*, 13(2), pp. 151-169.
- Del Rey Vicente, Miguel (2021). «El desembarco de Normandía». *Clío: Revista de Historia*, (235), Madrid, pp. 28-35.
- Footitt, Hilary (2012). *Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 1-264.
- Footitt, Hilary (2012). *WarTalk: Foreign Languages and the British War Effort in Europe, 1940–47*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Footitt, Hilary i Kelly, Michael (2012). *Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Footitt, Hilary i Tobia, Simona (2013). *Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Footitt, Hilary i Tobia, Simona (2013). *WarTalk: Foreign Languages and the British War Effort in Europe, 1940–47*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Footitt, Hilary (2016). *The Role of Interpreters in Wartime: Practice, Policy and Pedagogy*. . Londres: Palgrave Macmillan.
- Gaeta, Francesca. (2012). «Propaganda, translation, and manipulation in the Second World War». *Diacronie. Studi di Storia Contemporanea*, 10. <https://journals.openedition.org/diacronie/3903?lang=en>. [Consulta: 10 de desembre 2024]
- Gaiba, Francesca (1998). «The Origins of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial». *The Origins of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial* Ottawa: University of Ottawa Press, pp. 92-127.
- Gannon, Michael (2005). *Operation Drumbeat: The Dramatic True Story of Germany's First U-Boat Attacks Along the American Coast in World War II*. Nova York: Harper Collins.
- Hinsley, Francis Harry i Stripp, Alan (1993). «Codebreakers: The Inside Story of Bletchley Park». *Codebreakers: The Inside Story of Bletchley Park*. Oxford: Oxford University Press, pp. 50-72.
- Holmes, Walter James (2010). «Double-Edged Secrets: U.S. Naval Intelligence Operations in the Pacific During World War II». *Double-Edged Secrets*. Annapolis, MD: Naval Institute Press, pp. 92-105.
- Inghilleri, Mona (2005). «The Ethical Task of the Translator in the Geo-Political Arena: From Iraq to Guantánamo Bay» *Translation Studies*, 1(2), pp. 212-223.
- Inghilleri, Mona (2009). *The Ethics of Interpreting in Conflict Zones*. Londres: Routledge.
- Jakobson, Roman (1959). «On linguistic aspects of translation» Dins: R. A. Brower (ed.), *On translation*. Cambridge: Harvard University Press, pp. 232-239.

- Kahn, David (1996). «The Codebreakers: The Comprehensive History of Secret Communication from Ancient Times to the Internet». *The Codebreakers*. Nova York: Scribner, pp. 451-482.
- Mason, David (2012). *Interpreters in Diplomacy: The Forgotten Voice of the Peace Process*. Oxford: Oxford University Press.
- Maza, C. (2016, 28 de setembre). «"Garbo", l'espia que tenia l'enemic a casa». *La Razón*. <https://www.larazon.es/cultura/garbo-el-espia-que-tenia-al-enemigo-en-casa-KG13625618/> [Consulta: 10 de febrer 2025]
- McLemore, Mark (2014). «The Role of Fixers in Conflict Zones». *Journal of Conflict and Media*, 5(1), pp. 45-62.
- Meeting Point Servicios Lingüísticos. (s.f.). *La traducción en tiempos de guerra*. Meeting Point Servicios Lingüísticos. <https://www.traduccionmeetingpoint.com/traduccion-en-tiempos-de-guerra/> [Consulta: 20 de febrer de 2025].
- Moser-Mercer, Bénédicte (2013). «The Human Toll of Interpreting in Conflict Zones: A Perspective from the Ground». *International Journal of Interpreter Education*, 5(1), pp. 79-86.
- Munday, Jeremy (2008). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications* (2a ed.). Londres: Routledge.
- Newmark, Peter (1988). «A Textbook of Translation». *A Textbook of Translation*. Londres: Prentice Hall, pp. 145-252.
- Nida, Eugene A. (1964). «Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating». *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill Archive, pp. 156-226.
- Orfali, Basma (2015). «War and Translation: Linguistic and Cultural Mediation in Vietnam». *Translation and Interpreting Studies*, 10(2), pp. 189-210.
- Pardillo Alberich, J. (2024). *Interpretar en temps de guerra: Els judicis de Nuremberg*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Treball de Fi de Grau, DDD UAB.
- Pereira, M. (2019). *La traducción en tiempos de guerra: El impacto de la Segunda Guerra Mundial en la traducción militar*. Universidad de Oporto.

- Pöpping, André (2016). «Translation and Propaganda in World War II: Arming the Unarmed Weapon». *Translation and Propaganda in World War* Londres: Routledge, p. 50-103.
- Prismalia (2023). *La interpretación simultánea: qué es y para qué sirve*. Clinter Traducciones e Interpretaciones: <https://clinter.es/interpretacion-simultanea-que-es/> [Consulta: 2 de diciembre de 2024]
- Rafael, Victor L. (2007). «Translation in Wartime: Language, Power, and the American Empire». *Public Culture*, 19(3), pp. 451-488.
- Redacció (2021). «Cómo los juicios de Nuremberg revolucionaron y dieron origen a la traducción simultánea como la conocemos hoy». *BBC News Mundo*. <https://www.bbc.com/mundo/noticias-58761441> [Consulta: 2 de diciembre de 2024]
- Rodríguez, Héctor (2024). «El Día D: Las Playas del Desembarco de Normandía». *National geographic*. https://historia.nationalgeographic.com.es/a/dia-d-playas-desembarco-normandia_12788 [Consulta: 10 de noviembre de 2024]
- Sebag-Montefiore, Hugh (2000). *Enigma: The Battle for the Code*. Londres: Weidenfeld & Nicolson, pp. 100-130.
- Schnessel, S. (2019). «La cap d'espies oblidada que va liderar la major xarxa d'intel·ligència de la Resistència francesa». *Enllaç Jueu*. <https://www.enlacejudio.com/2019/10/06/la-jefta-de-espies-oblidada-que-lidero-el-mayor-grupo-de-inteligencia-de-la-resistencia-francesa/> [Consulta: 5 de febrer de 2025]
- Scott-Smith, Giles (2014). *Networks of Influence and the Cold War: Diplomats, Translators, and the Re-shaping of International Relations*. Londres: Routledge
- Stahuljak, Zlata (2010). «War, Translation, Transnationalism: Interpreters as Agents of War». *Comparative Literature Studies*, 47(4), pp. 444-470.
- Tymoczko, Maria i Gentzler, Edna (2002). «Translation and Power». *Translation and Power* Amherst, MA: University of Massachusetts Press, pp. 14-42.
- Venuti, Lawrence (1995). «The Translator's Invisibility: A History of Translation». *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Londres: Routledge, pp. 125-150.
- Vermeer, Hans J. (1989). «Skopos and Commission in Translational Action». Manchester: St. Jerome Publishing, pp. 33-94.

Venuti, Lawrence (2012). «*A History of Translation*». Londres: Routledge, pp. 114-175.

CH.L. (s.f.). «80 años del Día D: El desembarco en Normandía que fue la operación Overlord». *20minutos*. <https://www.20minutos.es/noticia/5415721/0/80-anos-del-dia-d-el-desembarco-en-normandia-que-fue-la-operacion-overlord/> [Consulta: 20 de febrer de 2025].